

מצביאות ימית - אדמירל צ'סטר נימיץ כמקרה בוחן

יובל אילון¹

מהו המצביא הימי? האם למצביאות ימית יש מאפיינים ייחודיים? תא"ל יובל אילון, ראש מספן מודיעין בחיל הים, מציג את מקרה הבוחן של אדמירל צ'סטר נימיץ אשר מונה להיות מפקד הצי האמריקאי בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, זמן קצר לאחר אירועי פרל הרבור. תא"ל אילון בוחן את האופן שבו הצליח נימיץ להטות את המערכה באוקיינוס השקט לטובת ארה"ב לצורך הצבעה על שורה של מאפיינים אישיותיים ותפקודיים, שבראייתו חיוניים למצביא הימי גם בימים אלה.

"No more fortunate appointment to this vital command could have been made. He restored confidence to the defeated Fleet. He had the patience to wait through the lean period of the war, the capacity to organize both a fleet and a vast theater, the tact to deal with sister services and Allied commands, the leadership to weld his own subordinates into a great fighting team, the courage to take necessary risks, and the wisdom to select, from a welter of intelligence and opinion, the strategy that defeated Japan."²

מבוא

אדמירל צ'סטר נימיץ מונה למפקד הצי האמריקאי עשרה ימים לאחר המפלה שספגו האמריקאים בקרב פרל הרבור. אף שקיבל לידיו צי מדולדל, בכל זאת הצליח להנהיג את הכוחות האמריקאים מתבוסה לניצחון בקרב מידוויי. מאמר זה סוקר את התנהלותו של נימיץ בקרב העיקש מול הצי היפני ואת האופן שבו, בעזרת תכנון

¹ תת-אלוף יובל אילון הוא ראש מספן המודיעין בחיל הים. בעבר שירת כמפקד בסיס ההדרכה חיל הים, מפקד בסיס אשדוד ועוד. בוגר אוניברסיטת באר שבע במדעי ההתנהגות, מוסמך אוניברסיטת חיפה בתחומי מדעי המדינה וביטחון לאומי, בוגר האקדמיה הימית לפיקוד ומטה של הצי האמריקאי.

² Samuel Eliot Morrison, RADM, USNR. (Knortz, 2012, p. 1)

על אדמירל צ'סטר נימיץ (20.2.1966-24.2.1885)

מוקפד של בניין הכוח, במיוחד בשיפור כוח האדם, בשימוש יעיל בכוחות מודיעיניים ובניהול משאבים נכון, הביא לניצחון על היפנים. הדוגמה רלוונטית גם היום בשל הצורך של המצביא הימי, אז והיום, לנהל מומחים ולפקד באמצעות פיקוד מבוזר - שתי פעולות שיובילו להגנה רב-ממדית, למהלומות רב-ממדיות ולתמרון רב-ממדי. למעשה הצורך לשלב את כלל הממדים ולנהל את המומחים אף גדל בימינו.

תמונה 1: אדמירל נימיץ, כנציג ארצות הברית, חותם על חוזה הכניעה של יפן על סיפונה של האונייה האמריקאית "מיזורי". מפרץ טוקיו, 2.9.1945

³(Australian War Memorial)

אדמירל צ'סטר נימיץ שימש מפקד זירת צפון האוקיינוס השקט במלחמת העולם השנייה, הוא היה אחד האדמירלים הבולטים בצי האמריקאי, ומן הבודדים שהועלו לדרגת אדמירל חמישה כוכבים. נימיץ הוביל את הצי האמריקאי לניצחון באוקיינוס השקט בתקופה משמעותית מאוד עבור הצי האמריקאי בכלל ובמלחמת העולם השנייה בפרט.

נימיץ קיבל את הפיקוד על כוחות הצי עשרה ימים בלבד לאחר המפלה וההפתעה שספגו האמריקאים בפרל הרבור בדצמבר 1941, שבעטיה הצטרפה ארה"ב למלחמת העולם השנייה. בתהליך שהוביל נימיץ שוקם הצי, ובזכות האופן שבו הוביל סדרת קרבות ימיים ויבשתיים, נכבש מחדש האוקיינוס השקט בין השנים 1942-1945

³ <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4271469>

(Hickman, 2019). במהלך תפקידו הביא אדמירל נימיץ לידי ביטוי את יכולותיו בניהול מומחים, בהובלת צוות ובראייה מערכתית ורב־ממדית. יתרה מזו, נימיץ הצליח להוביל שינויים ארגוניים ומבניים עמוקים, ולהוביל את כוחותיו בקרבות השונים לניצחון על הצי היפני וכפועל יוצא על יפן.

השאלה המרכזית שעליה אעמוד במאמר זה, היא האם ניתן ללמוד ממצביאותו של אדמירל נימיץ על המצביאות הימית בת זמננו. על מנת ללמוד ממצביאותו של נימיץ, וכדי לעמוד על המאפיינים הנדרשים ממצביא ימי, כפי שבאו לידי ביטוי במלחמת העולם השנייה, ובמיוחד בקרב מידוויי, יחולק מאמר זה לשני חלקים מרכזיים. בחלק הראשון אציג את מאפייני התווך הימי ואת מאפייני המצביאות בתווך זה; החלק השני יתמקד באופן שבו הביא אדמירל נימיץ את מאפייני המצביאות שלו לידי ביטוי בזירת האוקיינוס במלחמת העולם השנייה, וכן אבחן האם מאפיינים אלה רלוונטיים למצביאות ימית בעידן הנוכחי.

התווך הימי כאתגר מנהיגותי

1. התווך הימי הוא סביבת פעולה ייחודית בעלת מאפייני לחימה ופיקוד מורכבים ומיוחדים. הים הוא תווך שאינו טבעי לאדם, והוא מציב דילמות וקשיים ייחודיים בפני המפקד הימי בכלל ומפקד כלי השיט בפרט. קשיים אלו, לצד מציאות דינמית המאופיינת בשינויים מתמידים, מציבים בפני המפקד הימי אתגרים ייחודיים. זאת נוסף על התמודדותו הקבועה עם "בדידות הפיקוד" הנובעת מהמרחק הפיסי ומהקושי לקיים תקשורת רצופה עם עמיתים וממונים.
2. סביבה עתירת טכנולוגיה - הפעלת כלי שיט מכל סוג, קל וחומר הפעלת הכוח הימי המורכב ממגוון רחב של כלי שיט, כלי טיס וכוחות נוספים, דורשת ידע רב ומיומנויות רבות במגוון תחומים, התמחויות מסוגים שונים, תרגולים ואימונים רצופים. מפקד כלי שיט המפעיל כוח טכנולוגי מורכב לאורך זמן בתווך שמשתנה כל העת, והמחויב בשמירה על כשירות וזמינות הכוחות, ללא יכולת להסתייע בגורמים טכניים נוספים - חייב להיות בעל יכולות טכניות ויכולות לימוד גבוהות.
3. הים כזירת לחימה - המרחב הימי הוא מרחב פתוח המשתרע עד לטווח האופק ומעבר לו. מרחב הלחימה הימי הוא עצום מבחינה גאוגרפית, רב־ממדי (אווירי, על־מימי, תת־מימי ויבשתי), והוא מייצר רמה גבוהה של אי־ודאות. מרחב לחימה זה מחייב את המפקד הימי לחשיבה רב־ממדית באופן קבוע.
4. האתגר הפיקודי - יכולת ניהול מומחים ופיקוד מבוזר - כלי השיט מופעלים על ידי מגוון רחב של לוחמים: חיילים צעירים, נגדים ותיקים וקצינים, השונים ברמת מקצועיותם ובמידת בשלותם הנפשית והמנטלית. המפקד הימי נדרש לנהלם ובה בעת לפקד על סוללת מומחים בתוך "סיר הלחץ" הנוצר באופן טבעי על גבי כלי שיט. במקרה של פיקוד על כוח ימי נדרש המפקד הימי לנהל מומחי

תוכן שונים הנמצאים על גבי פלטפורמות שונות בתכלית, שוהים לעיתים במרחק פיזי משמעותי אחד מהאחר ועם יכולת תקשורת מוגבלת. לדוגמה, כוח משולב הכולל צוללות, ספינות שטח, נושאות מטוסים וכלי טיס (שרעבי ואילון, 2019).

מאפייני המצביאות והקשרם הימי

הצי האמריקאי הגדיר שישה מאפיינים הנדרשים ממצביא ימי, ואלה הם (Knortz, 2012):

1. יכולת התמודדות עם תנאי אי-ודאות קשים ומתמשכים ויכולת התמודדות עם כישלונות;
2. הובלת פקודים - יצירת מסוגלות וחוסן מנטלי תוך כדי יצירת אווירה חיובית המאפשרת שיח;
3. עבודת צוות - תקשורת בין-אישית ויכולת רתימת פקודים ועמיתים תוך כדי חניכה ויכולת גיוס ממונים;
4. יכולת להוביל שינוי;
5. ניהול משאבים ויכולת הובלת בניין כוח;
6. דבקות במשימה.

שילוב מאפיינים אלו עם מאפייני המפקד הימי, כפי שנבחנו והוגדרו בעשור האחרון בזרוע הים הישראלית (שם, עמ' 2), ובחינתם אל מול האופן שבו הוביל אדמירל נימיץ את המערכה בצפון האוקיינוס השקט במלחמת העולם השנייה, במיוחד בקרב מידוויי, מצביע על שלושה מאפיינים בולטים שחשובים למצביא הימי בפרט ולמצביא בכלל - בעבר ובעת הנוכחית:

1. המצביא הימי יוצר עבודת צוות ומוביל את כוחותיו מתבוסה לניצחון;
2. המצביא הימי ניחן ביכולת לנהל מומחים ולפקד פיקוד מבוזר בזירת לחימה רב-ממדית;
3. המצביא הימי מוביל בניין כוח ומנהל משאבים.

המצביא הימי יוצר עבודת צוות ומוביל את כוחותיו ליציאה מתבוסה לניצחון

נימיץ הביא לידי ביטוי את יכולתו להניע פקודים ואת יכולתו לרתום עמיתים וממונים תוך יצירת אמון בקרב מקבלי ההחלטות ובקרב הכוחות המבצעים. הוא גם הצליח לגייס את דרג המחליטים לתמוך במדיניות המאפשרת בניין כוח והתאמת שיטות הלחימה למציאות אשר התהוותה לאחר המתקפה בפרל הרבור.

בשלב הראשון אימץ נימיץ מדיניות מגננתית שהתאפיינה בנטילת סיכונים מועטים, ואפשרה בניין כוח המותאם לתקיפת הצי היפני. יצוין כי בעת הלחימה בשטח, מערך הפיקוד של נימיץ אפשר תכנון קפדני לצד שימור היוזמה והיצירתיות בקרב פקודיו. זאת ועוד, נימיץ דגל בשיטה של מתן הזדמנות נוספת לקצינים אשר

נכשלו, ובכך ייצר מחויבות גבוהה בקרב פקודיו תוך שימור ניסיונם המבצעי. למעשה נימיץ יצר מטה חזק שתמך את הגוף המבצעי.

כאמור, אדמירל נימיץ מונה על ידי הנשיא רוזוולט למחליפו של מפקד הכוחות האמריקאים בפרל הרבור עשרה ימים בלבד לאחר המהלומה של מתקפת הפתע היפנית ב-7 בדצמבר 1941. האדמירל קיבל תחת פיקודו צי אמריקאי חבול, כואב ונבוך. את דרכו לפרל הרבור בחר נימיץ לעשות בבנסיעה ברכבת ולא בטיסה, כדי שיוכל להשלים שעות שינה, לקרוא דוחות מצב ודוחות מודיעיניים וכדי לגבש את תוכנית הפעולה שלו. כאשר אדמירל נימיץ הגיע לפרל הרבור, הוא כינס לשיחה את האדמירל קימל המודח ואת צוותו. במהלך ארוחת חג המולד הוא ציין בפניהם כי אירוע כדוגמת מתקפת הפתע על פרל הרבור יכול היה לקרות לכל אחד. לאחר מכן ביקש נימיץ מקציני המטה להישאר בתפקידם, ואף ציין בפניהם, תוך האדרתם, כי הם נבחרו לשרת בפרל הרבור בשל כישוריהם וניסיונם, ולכן הוא מבקש מהם להישאר בתפקידם. כפועל יוצא מהחלטתו, קצין המודיעין שלו, מומחה בפענוח

נימיץ דגל בהפעלת הכוח ביום פקודה תוך מימוש עיקרון זהות מתכנן-מבצע. תפיסתו של נימיץ באשר להכנת הכוח והפעלתו אפשרה לאדמירלים שהיו תחת פיקודו לפקד על כוחותיהם ולהביא עצמם לידי ביטוי, גם כאשר הוא עצמו לא שהה עם הכוח בים

צפנים, נותר בתפקידו לאורך כל המלחמה וסייע רבות להצלחה בקרבות הבאים. לימים נודע כי התנהלותו של נימיץ באותם רגעי משבר הוכיחה לפקודיו כי הוא ראוי להנהגה, והדבר סייע רבות למחויבותם כלפיו בהמשך ולשיקומו של הצי (שם, עמ' 2).

לאחר קבלת הפיקוד על הצי נוכח נימיץ כי עליו לבנות מחדש את כוחות הצי בזירה, ולשם כך נדרש לגייס את מפקדת הצי ואת הפיקוד העליון כדי שאלה יפנו לזירה משאבים וקשב שיתמכו בתהליך בניין הכוח. זאת חרף העובדה כי הרוח אשר נשבה באותה עת מהפיקוד הבכיר בארה"ב כיוונה לתקיפת האויב היפני בעוצמה מרבית ובמרחק רב ככל הניתן. נימיץ פעל להידוק הקשרים ולחיזוק ההבנה עם הפיקוד הבכיר בארה"ב, אשר התנגד בזמנו למינויו למפקד זירת האוקיינוס השקט. הוא השקיע מאמצים וזמן ואף טס לארה"ב על מנת לרתום את מפקד הכוחות הימיים האמריקאים לתוכניותיו, אף שמתוקף תפקידו כמפקד הזירה היה כפוף ישירות לנשיא ארה"ב ולא למפקד כוחות הצי. נימיץ פעל בנחישות והשקיע מאמץ רב ביצירת סביבה מבצעית מאפשרת באמצעות חיבור הצי וצבא היבשה. כדי לעשות

כן, יצר קשרים בין־אישיים טובים עם הגנרל דאגלס מקארטור מצבא היבשה, על אף שאופיו היה שונה בתכלית מאופיו של נימיץ.⁴ אדמירל נימיץ פיקד על אדמירלים שהיו מפקדי כוחות משימה בזירת הלחימה שעליה הופקד. בכישרון רב הצליח להוביל את האדמירלים תחתיו תוך הפגנת יכולת בנייה ופיקוד של צוות פיקוד בכיר. עקב אשפוזו של מפקד הכוח הימי אדמירל ויליאם הולסי בבית החולים, נדרש אדמירל נימיץ להחליף את מפקד הכוחות הימיים שלו ערב יציאת הכוחות האמריקאים לים מפרל הרבור לקרב מידוויי (3-4 ביוני 1942) - הקרב אשר היה נקודת המפנה במלחמה באוקיינוס השקט. בקרב זה הביסו האמריקאים את הצי היפני, ובעקבותיו עברה השליטה באוקיינוס מהצי היפני לצי בעלות הברית. נימיץ בחר באדמירל ריימונד ספרואנס למפקד הכוח הימי, למרות שדרגתו של ספרואנס הייתה נמוכה מזדרגת אדמירלים אחרים שהיו זמינים באותה עת. אדמירל ספרואנס נבחר בשל אופיו, חרף חוסר ניסיונו בהפעלת נושאות מטוסים. נימיץ העריך כי בשל היותו אדמירל המקפיד על תכנון מדויק, תוך התייעצות עם פקודיו ועם ממלאי תפקידים רלוונטיים, הוא ייטיב לקבל את ההחלטות הנכונות ולפקד על כוחותיו תוך התייעצות עם הטייסים ועם מפקדי נושאות המטוסים שתחת פיקודו. התנהלותו של ספרואנס הייתה הפוכה מזו של אדמירל הולסי שאותו החליף. הולסי נטה לקבל החלטות על סמך חושי המחוודים תוך התבססות על ניסיונו ועל אומץ ליבו. לאחר קרב מידוויי אימץ נימיץ תפיסה, על פיה המתכנן הוא גם זה הנושא באחריות להפעלת כוחות המשימה. צעד זה שיפר משמעותית את יכולת התכנון והביצוע של הצי תחת פיקודו של נימיץ. כאשר אדמירל הולסי פיקד על משימה, הוא והמטה שלו תכננו את המשימה וביצעו אותה בים באמצעות ספינותיהם. כאשר אדמירל הולסי פיקד על משימה בים, תכננו אדמירל ספרואנס והמטה שלו את המשימה הבאה. לאחר שחזר הכוח בפיקודו של הולסי לנמל, עבר הפיקוד על כוח המשימה לאדמירל ספרואנס, שלקח איתו למשימה את המטה שלו, שתפקד כמטה המבצעי שלו בים. באמצעות שיטה זו התייעלו תהליכי התכנון וקוצרו זמני השהייה בנמל. על מנת למנוע "מלחמות אגו", קיבל כל אדמירל לכוח משימה מספר משלו, וזה הוחלף בהתאם לזהות האדמירל המפקד על הכוח.

מצביא ימי בעל יכולת ניהול מומחים ופיקוד מבוזר בזירת לחימה רב־ממדית

נימיץ השתמש בכלל הממדים שעמדו לרשותו: אוויר, ים, תת־ים ומודיעין, התאים להם את התוכניות המבצעיות ומימש את היתרון היחסי של כל אחד מהם בהפעלת הכוח. באמצעות הפעלת כוח מושכלת זו הצליח להביא את הצי האמריקאי שתחת פיקודו לאפקטיביות מרשימה. נימיץ השכיל לנצל את יתרונותיו היחסיים של כל ממד בלחימה הימית תוך הפגנת יכולת ניהול מומחי תוכן מתחומים שונים, העצמתם

⁴ ראו סעיף 5 לעיל בחלק המתייחס למאפייני המצביאות והקשרם הימי.

והעצמת יכולותיהם, ותוך ביזור המשימות לממלאי התפקידים הכפופים אליו. בתחום המודיעין, בדומה לתפיסת הלוחמה מבוססת מודיעין (לוחמ"מ) שהתגבשה בצה"ל, אך בהיקפים גדולים בהרבה, הצליח נימיץ להביא לשינוי באיסוף ובניתוח המודיעין בצי ובכלל הכוחות אשר לחמו באוקיינוס השקט. הוא בנה יכולת ניתוח מידע מודיעיני והעברתו לדרג הלוחם בשטח, ובכך הצליח להביא את "ידיעות הזהב" פעם אחר פעם לדרג בשטח תוך מימוש תחבולה ותכנון מהלכים מבצעיים ששינו את פני המערכה. למעשה נימיץ התאים "חימוש למטרה" בדרג המפקדים ואפשר ספיקה מבצעית גבוהה. נוהל הקרב וניהול קרב מידוויי הם דוגמה מצוינת ליכולותיו של אדמירל נימיץ לניהול מומחים ולפיקוד מבוזר.

היפנים תכננו להשמיד את הצי האמריקאי באוקיינוס השקט באמצעות שליחת שני כוחות של צוללות יפניות. משימת הכוח הראשון הייתה לספק התראה מוקדמת לכוח הצוללות ולספינות השטח שנמצא מערבית אליו. כוונת היפנים הייתה להטביע את הכוח האמריקאי העיקרי, הלכוד בין שני כוחות הצוללות היפניים, ולהשתמש בנושאות המטוסים לצורך המראת מטוסים להשמדת המטוסים האמריקאים ושדות התעופה הנמצאים באיי מידוויי. במקביל תוכנן מארב לכוח המשימה האמריקאי שיגיע לסייע לכוחות האמריקאים המותקפים. התוכנית היפנית הייתה לתקוף את האמריקאים טרם הצטרפות האוניות החדשות שיוצרו באותה עת בארה"ב, שיועדו לתגבר את הכוח באוקיינוס השקט, וליצור קו הגנה משמעותי באמצעות כוחות אווריים אשר יוצבו באיים שיכבשו.

קרב מידוויי הוא דוגמה קלסית למיצוי "ידיעות זהב" שלא הוחמצו על ידי אנשי המודיעין, ושימשו בסיס איתן להחלטות שקיבל נימיץ. דרך פעולתו, מנהיגותו ותהליכי קבלת ההחלטות ומימושו בפועל סייעו בידי לפעול להשגת "ידיעות הזהב", להבינו, לפעול על מנת לאשש את מהימנותו ולבסוף להכין את כוחותיו לקרב - ולנצח. לאחר ההתקפה על פרל הרבור הבין נימיץ כי עליו להשקיע בשיפור כוח האדם והמשאבים בתחום המודיעין ובכך לשדרג מהותית את יכולות היירוט, האיכון וההאזנה, ובמיוחד את פיצוח הצפנים היפני. נוסף על כך, פעל נימיץ לשיפור שינוע המידע הגולמי המעובד בין מוקדי המודיעין השונים.

יכולת פענוח הקוד היפני הייתה קיימת, אולם בשל המידור הגבוה בוצע הפענוח בווינגטון בלבד. נימיץ, שהבין את מגבלת המרחק ואת הסרבול שנבע ממנה, שכנע את פיקוד הצי לשנות את שיטת הפעולה. השינוי שהוביל נימיץ אפשר לתחנות המשנה יכולת איכון, יירוט, קליטה, פענוח, תרגום ובינה רשתית באופן שבו יכלו התחנות לספק מידע למפקדי השטח. המרכזים חוברו ביניהם בתקשורת מוצפנת ומהירה. שיפורים אלו אפשרו סגירת מעגל של שרשרת הסיגינט והעברת מידע התראה בזמן אמת. במקביל החלו להתפתח יכולות סיגינטיות מושטות אשר באו לידי ביטוי בקרב ים האלמוגים ובקרב מידוויי. נימיץ התעקש להציב במפקדתו בפרל הרבור קציני מודיעין שהתמחו בפענוח צפנים לצד קציני מודיעין אשר נחשפו

באופן משמעותי לתרבות ולשפה היפנית לאחר שהות ארוכה ביפן טרם המלחמה. פעולות אלו הביאו לכך שהאמריקאים קלטו ופענחו פעילות חריגה של הצי היפני ויכלו לאכן את תחילת היערכות היפנים למבצע משמעותי הקרב ובא, על אף שהלכה למעשה, פרטי המתקפה ומועדה המדויק לא היו ברורים. נימיץ העריך שהיפנים מתכוונים לכבוש את מידוויי, אך חסר לו מידע מדויק. על מנת לחשוף את כוונות היפנים העבירו האמריקאים תשדורת בלתי מוצפנת באמצעות כבל תת־ימי לכוח המצב במידוויי. בתשדורת דווח על "תקלה" במערכות התפלת המים באי. נימיץ שיער כי היפנים יירטו את השדר, וכך אכן קרה. הכוח היפני שתוכנן לכבוש את מידוויי העביר דרישה למפקדתו לאספקת מים מייד לאחר כיבוש האי, וכך חשף נימיץ את יעד התקיפה.

תזמון התקיפה היפנית נחשף על ידי נימיץ באמצעות הערכת זמן ומרחב ולאחר שהסתבר כי היפנים החליפו מפתחות צופן - החלפת הצופן העידה על פעילות התקפית חריגה בטווח הזמן הקרוב. מידע זה אפשר לנימיץ להכין את כוחותיו, להיערך בשני כוחות משימה, ולהתעלם ממהלך ההטעיה היפני תוך לקיחת סיכונים והתמקדות בכוח העיקרי של האויב. נימיץ סיכם את הקרב באופן הזה: "אילו לא היה בידינו מידע מוקדם על תנועת היפנים, ואילו נתפסנו כאשר כוח נושאות המטוסים מפוזר, קרב מידוויי היה מסתיים אחרת לגמרי" (גואטה, 2016, עמ' 32-37).

מנהל לחימה רב־ממדית: לחימת צוללות, צי שטח ונושאות מטוסים

חשיפת התוכנית היפנית מבעוד מועד על ידי המודיעין האמריקאי הובילה להצבת מארב מתוכנן של האמריקאים בקרבת נתיבי השיט של הצי היפני. כוח המשימה האמריקאי הגיע לאזור טרם שהגיע כוח הצוללות היפני הראשון, ובכך מנע מהיפנים לאתר את המארב בטרם עת. נוסף על כך, היפנים נאלצו לבזר את המאמץ המרכזי שלהם, מאחר שנאלצו לפעול בכוחות שהיו פזורים על פני מרחבים עצומים. הביזור נבע מכך שמוקדם יותר נשלח כוח משימה אמריקאי לקרב באזור איי שלמה הסמוכים לאוסטרליה. כוח זה ריתק חלק מכוח המשימה היפני. נימיץ, אשר הכיר את התוכניות היפניות, אף אפשר ליפנים לשלוח כוח נוסף לכיוון האיים האלואטיים (הנמצאים באזור אלסקה) ולכבוש אזורים שאינם חיוניים, ובכך הצליח לרכז מאמץ אמריקאי בקרב באזור מידוויי.

האמריקאים איתרו את הכוח היפני המיועד לתקיפת מידוויי ואפשרו לו להזניק את מטוסיו ולתקוף את האי, בעוד שהם ממתינים למטוסים היפניים. במהלך התקיפות הפילו האמריקאים מטוסים יפניים רבים בלי שנגרמה פגיעה משמעותית לשדות התעופה ולמטוסים האמריקאים באי. האמריקאים משכו את הכוחות היפניים אל האי, והדבר אפשר להם לפעול באי לפי תוכניתם. כך תקפו האמריקאים באמצעות המטוסים שעל נושאות המטוסים שלהם את נושאות המטוסים היפניות, שהיו עסוקות בחימוש ובתדלוק מטוסים שחזרו מגיחות ההפצה על האי.

האסטרטגיה האמריקאית שיתקה למעשה את יכולות נושאות המטוסים היפניות והפכו אותן ל"ברווזים במטווח", כיוון שכושרן להתגונן ולהזניק את מטוסייהן לתקיפת נושאות המטוסים האמריקאיות הפך מוגבל. הודות לאסטרטגיה זו הושמדו פלטפורמות ומטוסים, הן על הסיפון והן באמצעות נפילה לים בהיעדר מקום לנחיתה. נימיץ פקד על כוחותיו לתקוף רק כאשר היו משוכנעים שיוכלו לגרום נזק משמעותי לאויב, וכך אכן קרה. האמריקאים הגדירו את נושאות המטוסים היפניות כ"מרכז הכובד" של האויב, וכך תכננו את הקרב, בעוד שהיפנים העדיפו להתבסס על תקיפת בסיסים יבשתיים ואוניות התדלוק של הצי האמריקאי על מנת למנוע מכוחות המשימה האמריקאים ואספקתם.

יש לציין לחיוב גם את המרחב שאפשר הצי האמריקאי ליוזמות שהפגינו מפקדים זוטרים בלחימה. לדוגמה: "וייד מקלסקי, שהוביל את מפציצי הצלילה של האנטרפרייז, הגיע לנקודת המפגש החזויה המרוחקת 250 ק"מ מהמיקום הנכון,

אדמירל נימיץ פיקד על זירה שממדיה עצומים. האוקיינוס השקט הוא האוקיינוס הגדול על פני כדור הארץ, והוא משתרע על שליש מגודלו של כדור הארץ - שטח הגדול משטח כל היבשות כולן. על מנת להמחיש את היקף הכוחות אציין כי לקראת סוף 1943 הופעלו בידי כוחות הברית באוקיינוס השקט כ־4200 כלי שיט, 2000 מטוסים, 8000 נחתות וקרוב ל־100 נושאות מטוסים

ומטוסים לא איתרו שום צי יפני. גם הוא ניתח את המצב ובו ברגע, בהתבסס על תחושת בטן, הסיק שנושאות המטוסים של נאגומו שינו נתיב" (דיוויס הנסון, 2020, עמ' 470), והוביל את אנשיו לעבר המקום שבו העריך שיימצא הצי היפני. קצין צי בכיר הגדיר את היוזמה שגילה מקלסקי כהחלטה החשובה ביותר בקרב מיודווי (שם, עמ' 471).

קאגה, נושאת המטוסים היפנית, "הותקפה ככל הנראה ראשונה ביעף של 25 מפציצי צלילה SBD דונטלס ("ללא חת") מטייסות VB-6 ו-VS-6 בהובלת הטייס המיומן וייד מקלסקי מנושאת המטוסים האמריקאית אנטרפרייז. כולם צללו אל נושאת המטוסים במהירות גבוהה מ־400 קמ"ש. ארבע פצצות פגעו במטרתן. בתוך שניות, מטוסים יפניים מתודלקים, חמושים ומוכנים להמראה החלו להתפוצץ בזה אחר זה, פוערים חורים עצומים בסיפון הטיסה וקוטלים כמעט את כל מי שסביבם" (שם, עמ' 410).

כמעט במקביל לתקיפת הקאגה הותקפה אקאגי, נושאת המטוסים האחות:

"בידי דיק בסט ולפחות חמישה מפציצי צלילה דונטלס מהגף הראשון של טייסת ההפצצה VB-6, גם הם מנושאת המטוסים אנטרפרייז" (שם, עמ' 411). היריו, נושאת מטוסים הרביעית, הוטבעה אחרונה: "קצת לפני ארבע אחר הצהריים, 24 מטוסי SBD מהאנטרפרייז, עשרה מהם יתומיה של היורקטאון המשותקת והנוטה לשקוע, בהובלת סגן ארל גלגר, דיק בסט ודוויט ו' שאמוויי, צללו בלי שיבחינו בהם מן העננים. ארבע פצצות פגעו ישירות בנושאת המטוסים, ושוב הציתו האמריקאים מטוסי קרב ומפציצים שהיו מוכנים להמראה" (שם, עמ' 416). אין להבין מכך כי קציני הצי האמריקאי ומלחיו היו אינדיבידואליסטים יוזמים ואילו היפנים היו רובוטים נטולי מחשבה. אך בניגוד לצי היפני: "מערכת הפיקוד האמריקאית הייתה גמישה הרבה יותר, ופקודות הצי היו ביסודן רחבות דיון לאפשר שינוי ככל שיתפתח הקרב על מידוויי" (שם, עמ' 464). התוכנית האמריקאית הוכיחה עצמה כמוצלחת יותר. בתום 12 שעות לחימה איבד הצי היפני את ארבע נושאות המטוסים אשר השתתפו בקרב ואת כל הכוח האווירי אשר נישא על גבי נושאות המטוסים.

תיאור הקרבות ממחיש את מצביאותו של אדמירל נימיץ ואת העובדה שניחן ביכולת יוצאת דופן לייצר פיקוד מבוזר בזירה רב-ממדית. סוגיית מיקום המצביא הימי היא סוגיה חשובה לעניין המצביאות הימית. אדמירל נימיץ בחר להישאר במפקדתו בפרל הרבור ולשלוח את כוחותיו לים תחת פיקודם של האדמירלים שהיו כפופים לו משתי סיבות עיקריות: הראשונה, נימיץ האמין שעליו להכין את הכוח בצורה קפדנית ולוודא כי פקודיו מכירים ומבינים היטב את הפקודות ואת רוח המפקד. הסיבה השנייה היא שנימיץ דגל בהפעלת הכוח ביום פקודה תוך מימוש עיקרון זהות מתכנן-מבצע. תפיסתו של נימיץ באשר להכנת הכוח והפעלתו אפשרה לאדמירלים שהיו תחת פיקודו לפקד על כוחותיהם ולהביא עצמם לידי ביטוי גם כאשר הוא עצמו לא שהה עם הכוח בים. נימיץ האמין כי נוכחותו של מפקד בכיר בים מנטרלת את היוזמה ואת יכולת הפיקוד של מפקדי השטח. הוא סבר כי עליהם להתרגל לפעול להשגת המשימה, גם אם המפקד אינו נמצא עימם.

נימיץ גם חשש כי אם הוא ישהה בים, הוא יאלץ לשדר מידע מודיעיני ולגרום לפליטה אלקטרונית מיותרת אשר תסגיר את מיקום ספינותיו ומיקום ספינת הפיקוד שלו. תרחיש זה אכן התממש בצד היפני, והמפקד היפני שהפליג על גבי אחת מספינותיו, לא עדכן את כוחותיו על ידיעות מודיעיניות שהגיעו מיפן, ועל פיהן אותרה פעילות חריגה של הצי האמריקאי באזור מידוויי.⁵

אדמירל נימיץ לא פיקד מעולם על נושאת מטוסים, ובשל כך נמתחה ביקורת על מינויו למפקד זירת האוקיינוס השקט. למרות חוסר ניסיונו האישי בהפעלת נושאת מטוסים, אין ספק כי היה בעל ניסיון רב ובעל יכולת יוצאת דופן בהכנת אנשים למשימותיהם ובהפעלתם בעת ביצוע המשימה.

⁵ ראו סעיף 5 לעיל בחלק המתייחס למאפייני המצביאות והקשרם הימי.

תמונה 2: קרב מידוויי כפי שצולם מאוניית חיל הים האמריקאי Pensacola (Official U.S.N Photograph)

קרב מידוויי היה נקודת מפנה במלחמה באוקיינוס השקט. התבוסה היפנית הייתה התבוסה הקשה ביותר של הצי היפני ב-300 השנים שקדמו לקרב. היפנים איבדו את רוב כוחם האווירי המופעל מהים ואת היוזמה במערכה אשר רובה הייתה ימית. הניצחון האמריקאי היה תולדה של מספר גורמים שיש להם חשיבות רבה: שימוש נכון במודיעין, בהונאה ובהטעיה, הערכה נכונה של המצב ושל כוונות האויב וכן בניית הכוח והפעלת האמצעים המתאימים בצורה מושכלת. הניצחון האמריקאי בקרב זה הרחיק את הכוחות היפניים מארה"ב, פתח את נתיבי השיט לאוקיינוס השקט ומנע הגמוניה יפנית במרחבי הים (Keegan, 1989, pp. 274-275, 290-293,). (548

By USN, photographed from USS Pensacola (CA-24) - Official U.S. Navy Photograph 80-G-414423, U.S. National Archives., Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=522315>

המצביא הימי כמוביל בניין כוח וכמנהל משאבים

אדמירל נימיץ עסק בנייתוח התווך הימי - מרכזי הכובד של האויב - ובניין כוח מתאים למשימותיו. לאחר ההפתעה בפרל הרבור נותר אדמירל נימיץ עם צי מדולדל וחסר יכולת להתמודד מול הצי היפני בלחימת צי נגד צי וכשווה בין שווים. נוכח מצב זה החל נימיץ בשיקום הצי שנותר בעזרת המספנות העומדות לרשותו, ובמקביל "קנה זמן" יקר עד להגעת כלים ואמצעים חדשים לזירה. נימיץ עשה זאת באמצעות מימוש יכולות כוח הצוללות שנותר ללא פגע לאחר התקיפה בפרל הרבור ובאמצעות פגיעה ביכולת הכלכלית של האויב, שתכליתה הייתה פגיעה בבניין הכוח. כדי להרוויח זמן ניהל נימיץ קרבות שבהם נטלו חלק כוחות משימה על-מימיים רק במצבים שבהם היה הכרח מיידי לעשות כך. זאת במטרה לאפשר את בניין הכוח לשלב הבא במערכה.

לאחר המתקפה על פרל הרבור המשיך הצי היפני להרחיב את כיבושיו מזרחה לעבר ארה"ב, ולמעשה היה בלתי מנוצח ביס. הצי היפני לא איבד ולו אונייה אחת בכל הקרבות מאז פרל הרבור, והגיע לשיא התרחבותו במאי 1942. כדי לפגוע בהתפשטות הצי היפני ובהתעצמותו, תוך התמודדות עם מחסור במשאבים ובכלי שיט בעקבות השקעת המאמץ המלחמתי בזירה האירופאית, המתין נימיץ באותה עת לאספקת אוניות מלחמה משמעותיות, במיוחד לנושאות מטוסים המשמשות המרכיב העיקרי בלחימה במרחבי האוקיינוס.

התנהלותו של נימיץ בתקופה זו הביאה לידי ביטוי את ניסיונו כמפקד כוח צוללות הממצה את כוח הצוללות אשר לא נפגע במהלך התקיפה על פרל הרבור ונותר בהוואי. באמצעות הצוללות הסב נימיץ פגיעה משמעותית בסחר של יפן - הצוללות האמריקאיות הטביעו 55 אחוזים מאוניות הסוחר המיועדות ליפן, ובכך איים למוטט את כלכלת יפן. פעולות אלה פגעו ביכולתה של יפן לבצע בניין כוח משמעותי, במיוחד בניית כלי מלחמה. במקביל הופעלו המספנות האמריקאיות, אשר נפגעו באופן קל בלבד במתקפה על פרל הרבור, לשיקום כוחו של הצי באוקיינוס השקט.

אדמירל יממוטו, מפקד הצי היפני, הבין באותה עת כי מתנהל מרוץ נגד הזמן, וכי לאחר כניסתה של ארה"ב למרוץ החימוש והלחימה, היכולת האמריקאית לבנות כוח ימי ולהעצימו מהירה באופן משמעותי מהיכולת היפנית, מצב שעלול להטות את מאזן הכוחות במהרה לטובת האמריקאים. לאור הבנה אסטרטגית זו תכנן האדמירל היפני להכות את הצי האמריקאי מכת מחץ, בניסיון להשאיר את היוזמה והשליטה במרחבי האוקיינוס השקט בידיו ולגרום לאמריקאים לזום הפסקת אש באוקיינוס השקט ולהנציח את שליטתה של יפן במרחבים אלו. היפנים גיבשו תוכנית אשר בליבה כיבוש מידוויי - אי המצוי באמצע הדרך בין יפן לארה"ב.

הרעיון שעמד ביסוד התוכנית היפנית היה למשוך את הצי האמריקאי שנותר באוקיינוס השקט, ושהורכב ברובו מנושאות מטוסים, למערכה מול הצי היפני.

היפנים תכננו בכך להשמיד סופית את מרכז הכובד של הצי האמריקאי בזירה לזכות בעליונות ימית ואווירית. ליבת התוכנית היפנית התבססה על הונאת האמריקאים באשר למיקום המאמץ העיקרי האמיתי באמצעות התקפת הטעיה באיים האלאוטים (אלסקה). היפנים תכננו שבמקביל ינחתו במידוויי ויכבשו את האיים, בעוד הצי האמריקאי ייכנס לשטח ההשמדה. היפנים האמינו כי אם תוכניתם תצלח, יעלה בידם להחזיק ברצועת ביטחון במרכז האוקיינוס השקט. ברם מפקדת הצי האמריקאי של אדמירל נימיץ בפרל הרבור חשפה את המהלכים היפניים. נימיץ שלח כוח משימה שהתבסס על נושאות מטוסים לעבר ים האלמוגים בקרבת אוסטרליה, ולאחר קרב שנמשך יומיים סוכלה התוכנית היפנית להתבסס בצפון אוסטרליה. האמריקאים ספגו אומנם פגיעה משמעותית, אך למעשה הודות לקרב זה צומצם כוח המשימה היפני האפקטיבי בקרב מידוויי (ביוור, 2014, עמ' 325-337, 657-673). אדמירל נימיץ פיקד על זירה שממדיה עצומים. האוקיינוס השקט הוא האוקיינוס הגדול על פני כדור הארץ, והוא משתרע על שליש מגודלו של כדור הארץ - שטח הגדול משטח כל היבשות כולן. על מנת להמחיש את היקף הכוחות אציין כי לקראת סוף 1943 הופעלו בידי כוחות הברית באוקיינוס השקט כ-4200 כלי שיט, 2000 מטוסים, 8000 נחתות וקרוב ל-100 נושאות מטוסים.

במהלך המערכה באוקיינוס השקט פיתחו נימיץ וגנרל מקארתור שיטת לחימה שהתבססה על "דילוגים" תוך התמקדות במרכזי הכובד של האויב הן מבחינה גאוגרפית והן מבחינת פיקוד ושליטה. בכך מנעו שחיקת הכוחות והשיגו הישגים מהירים. שיטת לחימה זו היא הכרחית כאשר נלחמים בזירה שגודלה הגאוגרפי עצום. נוסף על כך, השיטה אפשרה לנהל את המשאבים ולנצח בקרבות חרף נחיתות משאבית אל מול היפנים ברוב שלבי המלחמה.

למרכז האוקיינוס השקט יש מאפיינים ייחודיים, בעיקר בשל טווחי הפעולה העצומים והצורך להיעזר בנושאות מטוסים. סדר הכוחות שהפעילו האמריקאים בזירה זו גדל דרמטית במהלך שנות המלחמה. היקף הכוחות אפשר לאדמירל נימיץ לעבור לשיטת לחימה במבצעי "עקיצה" ימיים ושימוש מסיבי בכוח הצוללות במטרה לפגוע בכלכלה היפנית שסייעה ללחימה בכל מרחבי האוקיינוס, ולהעביר את השליטה לידי כוחות הברית. מבצעים שבהם נכבשו איים, נערכו במרחקים של 2,000-8,000 ק"מ מבסיס האם המרכזי של הצי האמריקאי בהוואי.

נימיץ גרם ליפנים להתמודד עם מרחביו העצומים של האוקיינוס כאשר תקף במקומות מרוחקים זה מזה. שיטת הלחימה שנקט התבססה על מספר מרכיבים: הרעשה כבדה של ספינות תותחים עצומות מהים, הפצצה מהאוויר של מטוסים שהמריאו מנושאות המטוסים, ולאחר מכן כיבוש של שדות תעופה המקנים עליונות אווירית, נוסף על העליונות הימית, בידי כוחות הנחתים וצבא היבשה האמריקאי. מרכיב נוסף היה נטרול האויב בשטח הקרקעי הנדרש לצורך שימור העליונות הימית והאווירית. שיטת הפעולה שגיבשו, האדמירל נימיץ במרכז האוקיינוס השקט

ובצפנו והגנרל מקארטור בדרום האוקיינוס השקט, הייתה "לחימה בדילוגים" אל מול מרכזי הכוח של האויב. הלכה למעשה כבשו מצביאים אלה איים ומרחבים חיוניים, תוך שנמנעו משחיקת הכוח באזורים ובאיים לא רלוונטיים. נימיץ עשה זאת כפי שתואר לעיל, והדוגמה הבולטת היא המערכה באי גואדלקאנל שכללה הפעלת כוחות אוויר, ים, נחתים וצבא יבשה (ביור, 2014, עמ' 373-376), ואילו מקארטור ביצע זאת באמצעות הסתערות אמפיביות בסיוע נושאות מטוסים אשר הקצה לו אדמירל נימיץ (מלחי, 2018, פרק 11).

העובדה שנימיץ פיקד על מבצעי לחימה יבשתיים ועשה כן בהצלחה, אינה דבר של מה בכך, ויש בכך כדי להעיד עד כמה שלט במלאכת המצביאות.

המצביאות הימית ואתגרי זרוע הים כיום

צה"ל נדרש כיום לאתגרים אחרים, חדשים. עימותים בין-מדינתיים הפכו לעימותים אסימטריים של מדינות לאום נגד צבאות טרור מבוססי אש. כדי להתמודד עם השינוי ולאפשר ניצחון בעימותים מסוג זה, נידרש ללחימה משולבת רב-ממדית (יבשה, אוויר, ים, סב"ר, ספטקרום, מידע, תת-קרקע), יכולת קישוריות, יכולת שלילת יכולות האויב בהתקפה ומניעת הפגיעה בעורף בהגנה (אורטל, 2020, עמ' 33-48).

התנוך הימי הוא מרכיב הכרחי בלוחמה הרב-ממדית. הצורך בעליונות הימית, אשר בעבר מומשה במלחמות ישראל בעיקר באמצעות הטבעת ציי אויב, קיבל משנה תוקף והתעצם בשני העשורים האחרונים שבהם נדד האיום ליבשה בתצורת טילי חוף-ים וחימוש מדויק המשוגר מחוף מוגן. זרוע הים קיבלה את האחריות על משימת ההגנה של המתקנים האסטרטגיים של מדינת ישראל בים. בכך נוסף הצורך בשמירה על הרציפות האנרגטית של מדינת ישראל, אשר מאגרי האנרגיה שלה נמצאים בים, על משימות השמירה על קווי האספקה הימיים של מדינת ישראל והשמירה על רציפות התפקוד מהים. נוסף על משימות ההגנה, נדרשת זרוע הים להשתתף במאמץ ההתקפי הרב-ממדי באמצעות שילוב של מודיעין ואש מהים ליבשה וסיוע בתמרון או במילים אחרות: המצביא הימי נדרש לשלב ולהשתלב בשלושת המאמצים המטכ"ליים – הגנה רב-ממדית, מהלומות רב-ממדיות ותמרון רב-ממדי.

כל אלו מביאים את המצביא הימי להידרש ליכולות אשר סקרנו לעיל: היכולת לייצר עבודת צוות ולהוביל כוחות הטרונגניים והיכולת להפוך את הלחימה לרב-ממדית תוך הכפפת כלל האמצעים הרלוונטיים למאמצים השונים. המצביא הימי נדרש גם ליכולות ניהול מומחים ופיקוד מבוזר בשל הצורך לשלב מומחי תוכן שונים הבאים לידי ביטוי בכל סוג של מאמץ אשר הכוח הימי הוא חלק ממנו:

• שילוב יכולות הגנה ימיות, אוויריות, ספקטרליות ועוד, כאשר נדרש להגנה

רב-ממדית;

- היכולת לייצר ולשלב יכולות של מודיעין ואש ימית ואחרת במאמץ המהלומות הרב-ממדיות;
 - היכולת להוביל מומחי תוכן מכלל עולמות התוכן על פני מרחבים ימיים ויבשתיים עצומים בשלב ההשתתפות בתמרון הרב-ממדי.
- כל אלה לצד היכולת לתכנן ולהוביל בניין כוח ייחודי ומורכב של הזרוע הימית, אשר נדרש לאפשר עליונות ימית בלחימה הרב-ממדית של צה"ל ובשלושת המאמצים המרכזיים: הגנה, מהלומה ותמרון (סער סלמה, דוד, סא"ל ב' ורס"ן א', 2020, עמ' 117-130).

סיכום

שלושת מאפייני המצביאות הבולטים של אדמירל נימיץ, שהובילו את הכוחות האמריקאים מתבוסה בפרל הרבור להכרעת הצי היפני באוקיינוס השקט, רלוונטיים גם היום ללחימה המודרנית. האתגרים אשר עמדו בפני המצביאים בזירה מרוחקת זו קיימים ואף מתחדדים כיום. הצורך בניהול מומחים נותר כשהיה, ויהא זה נכון לומר כי צורך זה אף גבר לאור התעצמות הטכנולוגיה והשפעתה על הלחימה. יתרה מכך, ניתן לקבוע כי הצורך לשלב בין כלל היכולות הימיות, האוויריות, היבשתיות והמודיעיניות התעצם במהלך השנים. האתגר המוטל על המצביא - לנתח את תמונת המצב, לתכנן ולהתאים את בניין הכוח והפעלתו בקצב מהיר תוך התמודדות עם חוסר תמידי במשאבים - הולך ומתעצם. גם הדרישה להתמודדות בזירות רבות ומרוחקות נותרה רלוונטית נוכח האתגרים הזירתיים שעומדים על פני המצביא.

רשימת מקורות

- אורטל, ערן (אוקטובר 2020). "עולים להתקפה - מסגרת תאורטית לתוכנית "תנופה", בין הקטבים 30-28, 2020, עמ' 33-48.
 - ביור, אנטוני (2014). **מלחמת העולם השנייה**. ידיעות ספרים.
 - גואטה, שלמה (נובמבר 2016). "קרוב מידוויי - ידיעות הזהב" שלא הוחמצו", **מבט מל"מ** 76, עמ' 32-37.
 - הנסון, ויקטור דייוויס. (2020). **ניצחון המערב**. שיבולת.
 - מלחי, יובל (6 בנובמבר 2018). "פרק 11 - פרל הרבור (דצמבר 1941)", סדרת פודקאסטים, מלחמת העולם השנייה, **כאן 11**.
 - סער סלמה, דוד, סא"ל ב' ורס"ן א' (אוקטובר 2020). "עליונות ימית - מרכיב הכרחי בלוחמה רב-ממדית", **בין הקטבים** 28-30, עמ' 117-130.
 - שרעבי, יגל ואילון, יובל (יוני 2019). "שינוי תפיסת ההכשרה הפיקודית בקורס חובלים - סיכום תהליך". **מערכות** 484, עמ' 12-19.
- Hickman, Kenndey (July 03, 2019). "World War 2 : Fleet Admiral Chester W. Nimitz", *Thoughtco*.
 - Keegan, John (1989). *The Second World War*. Penguin Books.
 - Knortz, James A. (Mars 19, 2012). "The strategic leadership of Admiral Chester W. Nimitz". *US Army War College*.